

*А. В. Гнедков,
к. е. н., декан факультету економіки і фінансів,
Донбаський державний технічний університет*

ОВЕРДРАФТНЕ КРЕДИТУВАННЯ БАНКАМИ ПІДПРИЄМСТВ ТА ОБЛІК ТАКИХ ОПЕРАЦІЙ В БАНКУ

*Artur Hniedkov,
p.h.d. (economical science) Dean of the Faculty of Economics and Finance,
Donbass State Technical University*

BANKS OVERDRAFT CREDIT OF ENTERPRISE AND ACCOUNT OF SUCH BANK TRANSACTIONS

В статті розглянуто процес управління кредитним потенціалом банку завдяки проведенню овердрафтного кредитування. Проаналізовано теоретичні і практичні аспекти овердрафтного кредитування. Узагальнено теоретичні дослідження і розроблено науково-обґрунтовані рекомендації щодо здійснення бухгалтерського обліку овердрафтного кредитування. Визначено особливості надання овердрафтного кредитування, а також виявлено переваги та недоліки такого виду кредитування. До переваг належать: можливість укладення Генеральної угоди про овердрафтне кредитування на строк до шести місяців; це єдина форма кредитування, при якій не обов'язкове забезпечення; ліміт овердрафтного кредитування встановлюється, виходячи з сукупного середньомісячного кредитового обороту; банк не застосовує мінімальні відсотки ставки за кредитом; можливість проведення кредитування по єдиному позиковому рахунку; відсотки нараховуються тільки на планову дату остаточного погашення заборгованості; відсутня вимога до цільового використання коштів. До недоліків овердрафтного кредитування відносяться вищі відсоткові ставки за кредитом та наявність комісії банку.

The article deals with the management of the bank's lending capacity by holding overdraft loans. Theoretical and practical aspects of overdraft loans are analyzed. Theoretical research and the scientifically-based recommendations for accounting overdraft loans are generalized. The features that provide overdraft credit are indicated in the article and advantages and disadvantages of this type of lending are found. The advantages include: the possibility of signing the General Agreement on overdraft loans for a period to six months; it is the only form of credit, in which pawn is not required; overdraft credit limit is established on the basis of total average credit turnover; the bank does not apply the minimum interest rate on the loan; the possibility of lending on a single loan account; the bank does not apply the minimum interest rate on the loan; the possibility of lending on a single loan account; bank fee rate is charged only on the scheduled final repayment date; there is no requirement for the intended use of finances. The disadvantages of overdraft lending are higher interest rate on the loan and the availability of the bank commission.

Ключові слова: *овердрафт, банк, кредит, бухгалтерський облік.*

Вступ. Багато сучасних підприємств користуються банківськими кредитами для поповнення оборотних коштів. Такі кредити часто потрібні підприємству терміново всього на два-три дні. Для вирішення цієї проблеми і призначений овердрафтний кредит, головною перевагою якого є достатньо простий облік як для банку-кредитора, так і для користувача банківськими коштами.

Аналіз дослідження. На теперішній час банки мають в своєму арсеналі достатньо обмежену кількість видів кредитування, які були б для них достатньо низькоризиковими та такими, що приносять дохід. Зрозуміло, що сьогодні не часі довгострокове кредитування, бо за такими кредитами достатньо високі процентні ставки і додаткові витрати підприємств, але, якщо підприємство хоче у такий складний час «утриматись», банки повинні допомагати їм вирішувати поточні проблеми завдяки отриманню короткострокових кредитів, одним з різновидів яких є овердрафт. Овердрафтне кредитування є розповсюдженою кредитною операцією в практиці комерційних банків України і достатньо повно висвітлене в спеціальній літературі. Вивченням питання специфічності виконання і обліку таких операцій присвячені дослідження Войлукова А.А. [1], Галанова В.С. [2], Демкович В.І. [3], Тихомирової Є.В. [4], Коцюби, Трофименко В.І. [5], Гринюка А. [6] та інших науковців. Але проблема управління кредитним потенціалом і недосконалістю обліку таких операцій є недостатньо дослідженою, незважаючи на те, що операції банків з надання кредитів – найоб'ємніший вид банківських операцій, який, у свою чергу, приносить і найбільший дохід і, на жаль, найбільший «головний біль» для банкірів. Банки недостатньо спілкуються зі своїми клієнтами в сенсі проведення роз'яснювальної роботи про переваги і недоліки такого виду кредитування як овердрафт. Автор намагається дослідити переваги овердрафтного кредитування для підприємств і зробити деякі пропозиції як менеджменту підприємств, так і керівникам належних банківських підрозділів щодо поширення проведення такого кредитування тим більше, що облік таких операцій є достатньо простим.

Мета дослідження. Узагальнення теоретичних і практичних досліджень науковців і банкірів, а також розробка науково-обґрунтованих рекомендацій щодо здійснення і бухгалтерського обліку операцій з овердрафтного кредитування банками підприємств і висвітлення для підприємств переваг цього виду кредиту перед іншими.

Виклад основного матеріалу. Установи банків здійснюють кредитні операції у відповідності з Законами України «Про банки і банківську діяльність» [6], «Про Заставу» [7], «Про господарські товариства» та іншими законодавчими актами. Порядок бухгалтерського обліку кредитних операцій регламентується Обліковою політикою банку.

Для розгляду поставленої проблеми представимо декілька визначень термінів, що мають важливе значення для розгляду питання про надання овердрафтів по суті:

Банківський кредит- будь-яке зобов'язання банку надати певну суму грошей, будь-яка гарантія, будь-яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми. Кредит- позичковий капітал банку у грошовій формі, що передається у тимчасове користування на умовах забезпеченості, повернення, строковості, платності та цільового використання [8].

Кредитна операція- це договір щодо надання кредиту, який супроводжується записами за банківськими рахунками, з відповідним відображенням у балансах кредитора та позичальника [9].

Об'єкти кредитування- це господарські операції, інвестиційні проекти, тощо, на реалізацію яких надаються кредитні кошти.

Суб'єкти кредитних відносин – юридичні та фізичні особи, які виступають у якості кредиторів, позичальників і гарантів.

Овердрафт- короткостроковий кредит, що надається банком понад залишок коштів клієнта на поточному рахунку в межах заздалегідь обумовленої суми шляхом дебетування його рахунку.

Суть такого кредиту полягає в наступному: припустимо, що підприємству потрібно швидко за щось сплатити, а грошей на розрахунковому рахунку немає або їх не достатньо. Тоді банк автоматично виділяє підприємству короткостроковий кредит і проводить платіж. Потім, у міру надходження грошей на рахунок, банк списує з нього суму кредиту і відсотка.

Розраховувати на овердрафтне кредитування можуть тільки найнадійніші клієнти банку з солідними грошовими оборотами на рахунку. За рахунок овердрафту можуть здійснюватися поточні витрати і витрати клієнта: оплата розрахункових документів за товарно-матеріальні цінності, виконання робіт і надання послуг, перелік платежів в погашення кредиторської заборгованості, виплата заробітної платні і прирівняних до неї платежів, переліки до бюджету і інших витрат поточного характеру. Овердрафтний кредит надається тільки юридичним особам, що знаходяться на розрахунково-касовому обслуговуванні в банку, має значні постійні обороти по рахунках, бездоганну кредитну історію і стійке фінансове положення.

Як правило, овердрафтне кредитування обмовляється в додатковій угоді до договору банківського рахунку. Ця угода є різновидом договору банківського кредиту і якщо в ньому не передбачено інше, то на нього розповсюджується правила про позику і кредит, встановлені Цивільним Кодексом України.

В такій угоді повинні бути визначені наступні параметри: ліміт засобів, що надаються в кредит; термін їх надання; розмір відсотків за користування кредитом і комісії банку.

Підприємство може укласти з банком генеральну угоду про надання овердрафтних кредитів строком до 180 днів (на розсуд банку такий кредит може бути наданий і на більший термін), в рамках якого можуть діяти окремі договори про овердрафтний кредит тривалістю до 30 днів. Причому ліміт овердрафту може перераховуватися банком при підписанні кожного окремого договору. Генеральна угода і договір

оформляються як додаток до договору банківського рахунку і не вимагають оформлення пакету загальноприйнятої кредитної документації.

Видаючи овердрафтний кредит, банк не вимагає, щоб організація заклала своє майно або представила поручительство або гарантії третіх осіб. Як забезпечення розглядаються обороти на поточному рахунку. Цей же показник звичайно визначає і ліміт засобів, що надаються в кредит.

До числа переваг овердрафтного кредиту в першу чергу відноситься простота процедури його отримання. Для цього потрібно лише направити в банк наступні документи:

- заява на отримання кредиту;
- засновницькі документи (статут і зміни до нього, заявка на реєстрацію або засновницький договір, свідоцтво про державну реєстрацію, картки із зразками підписів керівника і головного бухгалтера, відтиснення печатки);
- фінансові і бухгалтерські документи; бухгалтерський баланс (форма №1), звіт про прибутки і збитки (форма №2), додаток до бухгалтерського балансу, розшифровки дебіторської, кредиторської і позикової заборгованостей;
- свідоцтво і постановка на облік в податковому органі.

Якщо овердрафт надається вперше, ретельно вивчається фінансове положення позичальника для оцінки його кредитоспроможності.

Банк і клієнт укладають між собою договір, в якому встановлюється максимальна сума овердрафту, умови надання кредиту, порядок погашення його, розмір відсотка за кредит. Сума овердрафту залежить від щоденного залишку засобів на кореспондентському рахунку, терміну документообігу, об'єму середніх оборотів по рахунку, досвіду співпраці з банком. Тому об'єм кредиту змінюється у міру надходження засобів, що відрізняє овердрафт від звичайної позики. Наприклад, в кредитній політиці одного з українських банків[10] зазначено, що максимальний розмір ліміту (базовий ліміт) встановлюється в залежності від потреб позичальника та з врахуванням середньомісячного надходження коштів на рахунок підприємства і не може перевищувати 15 відсотків від середньомісячного надходження коштів на рахунок, відкритий в банку за останні 6 місяців. При встановленні ліміту враховуються строки та суми здійснення обов'язкових платежів до бюджету з поточного рахунку позичальника.

Для клієнтів, рахунки яких відкриті в системі конкретного банку менше, ніж за шість місяців до отримання кредиту, ліміт овердрафту (базовий ліміт) визначається в розмірі 5% від середньомісячних надходжень на поточний рахунок позичальника за останні 3 місяці.

Розмір максимального базового ліміту може коригуватися в сторону зменшення в залежності від строку погашення дебетового сальдо на рахунку овердрафту:

- при терміні погашення дебетового сальдо в строк до 15 календарних днів- встановлюється ліміт у розмірі до 100% від базового ліміту;
- при терміні погашення дебетового сальдо в строк понад 15 календарних днів - встановлюється ліміт у розмірі до 70% від базового ліміту.

Банк обліковує суму ліміту овердрафту, вказану в договорі, на позабалансових рахунках наданих зобов'язань з кредитування.

Щодня, на кінець операційного дня дебетове сальдо на поточному рахунку клієнта переноситься на рахунок овердрафту цього клієнта:

Дебет - №1520, №2000, №2200

Кредит - поточний рахунок-на суму дебетового сальдо, що утворилось на поточному рахунку.

Одночасно на цю суму зменшується сума зобов'язань з кредитування, що обліковується за позабалансовим рахунком.

При відкритті наступного операційного дня в автоматизованому режимі може здійснюватися така проводка:

Дебет 2600

Кредит-1520,2000,2200- на суму залишку за рахунком овердрафту.

Щодня, за наявності залишку на поточному рахунку клієнта, він переноситься на рахунок овердрафту в межах залишку заборгованості.

Дебет-Поточний рахунок

Кредит-1520,2000,2200-на суму погашеної заборгованості за овердрафтом.

На початок операційного дня не повинно бути залишків за поточним рахунком клієнта у разі наявності у нього заборгованості за рахунком овердрафту.

У разі прострочення сплати доходів за овердрафтом, відповідна сума нарахованих доходів переноситься на рахунок Прострочених нарахованих доходів(для банків- на рахунок №1529, для суб'єктів господарської діяльності- на рахунок №2069, для фізичних осіб-№2209):

Дебет-Прострочені нараховані доходи

Кредит-№2008 «Нараховані доходи за овердрафтом»-на суму прострочених нарахованих доходів.

У разі прострочення погашення суми основного боргу за овердрафтом, залишок за рахунком овердрафту переноситься на рахунок 2067 «Прострочена заборгованість за іншими кредитами в поточну діяльність, які надані суб'єктам господарської діяльності».

У разі визнання заборгованості за овердрафтом сумнівною, залишок за рахунком овердрафту переноситься на рахунок «Сумнівної заборгованості за наданими кредитами».

За наявності простроченої заборгованості по основному боргу і відсоткам подальша видача кредитів по овердрафту припиняється.

Для погашення позикової заборгованості банк щодня проводить списання з рахунку, по якому був наданий овердрафтний кредит, надходжень на нього грошових коштів в сумі, необхідних для погашення поточної позикової заборгованості, або в сумі залишку на рахунку. Як платня за послуги з організації овердрафтного кредитування банк стягує платню за відкриття ліміту овердрафту

Відсотки, за користування грошовими коштами, наданими в кредит, включаються до складу операційних витрат і враховуються на рахунок «Інші доходи і витрати». Вони визнаються в тому періоді, коли виникли і є поточними, окрім тих, які включаються в вартість інвестиційного активу, або коли овердрафтний кредит використовується для передоплати, надання авансів.

Комісія за послуги по супроводу кредиту утримується банком щомісячно, вона розраховується за сумами щоденних залишків заборгованості перед банком.[11]

На офіційному сайті ПАТ „Укрсиббанк”[12] містяться такі умови овердрафту на сьогодні: максимальна сума кредиту-40% від щомісячного обороту за розрахунковим рахунком; строк кредитування-до 12 місяців; сплата відсотків-щомісячно; забезпечення: ліквідне майно можливо в комбінації з майновими правами або поручительством; погашення боргу кожні 30 днів; процентна ставка від 20,9% річних для овердрафтного кредитування з забезпеченням; 22,9% річних- для овердрафтного кредитування без забезпечення; комісія за надання кредиту-1,9% від суми ліміту овердрафту при укладанні договору. Мінімальна комісія-2000гривень; комісія за управління лімітом (невикористаний ліміт)-1% річних від суми невикористаного ліміту.

Висновок. Таким чином бачимо, що, незважаючи на те, що автор вказував на те, що овердрафтний кредит надається без забезпечення, банки в цей нелегкий для них час шукають варіанти зниження кредитних ризиків, в даному випадку за рахунок надання овердрафту під забезпечення, надаючи його під менший відсоток, ніж овердрафт без забезпечення. Але це знижує мобільність і привабливість овердрафту і робить його майже невідмінним від кредитної лінії.

Переваги овердрафтного кредитування:

- з підприємством може бути укладена Генеральна угода про овердрафтне кредитування на строк до шести місяців. При цьому не збирається пакет документів, як при традиційному кредитуванні, а оформляються тільки заява і договір;

- овердрафтне кредитування - це єдина форма кредитування, при якій не обов'язкове забезпечення;

- ліміт овердрафтного кредитування встановлюється, виходячи з сукупного середньомісячного кредитового обороту по всіх розрахункових і поточних рахунках, відкритих підприємством в банку, і може бути збільшений у зв'язку із збільшенням кредитових оборотів по рахунках;

- при даній формі кредитування банк не застосовує мінімальні відсотки ставки за кредитом, як вважають деякі автори, а навпаки, відсоткова ставка за овердрафтом встановлюється вищою за базову банківську ставку, але вона може змінюватися залежно від платоспроможності та надійності клієнта, розміру та терміну надання кредиту, ресурсних можливостей банку тощо. Але при овердрафтному кредитуванні витрати клієнта- позичальника значно нижчі, ніж при отриманні звичайного кредиту, т.я. він не несе витрат за здійснення нотаріальних послуг, оцінки майна, внесення до реєстрів, страхування майна і таке інше;

- можливість проведення кредитування за договорами про овердрафтний кредит в рамках Генеральної угоди по єдиному позиковому

рахунку, тобто всі необхідні операції для відкриття позикового рахунку підприємство може проводити тільки один раз в півроку;

- відсотки за Договором про овердрафтне кредитування нараховуються тільки на планову дату остаточного погашення заборгованості за Договором;

- протягом дії Договору про овердрафтний кредит банк в першу чергу оплачує платіжні документи підприємства, а тільки потім проводить списання в рахунок погашення заборгованості по овердрафту;

-відсутня вимога до цільового використання коштів;

-кредитна історія. Раціональне використання овердрафтних кредитів і своєчасне їх погашення формують позитивну кредитну історію, яка знадобиться, якщо в подальшому у підприємства буде необхідність звернутися в банк за цільовим кредитуванням

Недоліки овердрафтного кредитування:

-вищі відсоткові ставки за кредитом;

-наявність комісії банку.

Недоліком овердрафтного кредитування можна вважати і те,що для забезпечення клієнту кредитування рахунку згідно договору овердрафту, банку необхідно резервувати грошові кошти, що відволікає їх з обігу, в зв'язку з чим банки поряд з платою за користування кредитом (відсотковою ставкою), стягують комісію за встановлення ліміту овердрафту чи за його недовикористання. Це підвищує вартість овердрафтного кредиту для підприємства-позичальника і знижує його привабливість.

Список літератури:

1. Войлуков А.А. Перспективы развития региональных кредитных организаций // Деньги и кредит.- 2012. - №11. - с. 12-16.
2. Галанов В.С. Кредитование юридических лиц: проблемы и пути их решения // Деньги и кредит. - 2012. - №11. - с. 32-35.
3. Демкович В.И. Банковское кредитование малого и среднего предпринимательства//Деньги и кредит. - 2012. - №6. - с. 46-50.
4. Тихомирова Е.В. Роль кредитных продуктов банков в обеспечении инвестиционно-инновационного роста экономики // Деньги и кредит. - 2012. - №10. – с. 18-22.
5. Гринюк А.А. Перспективи розвитку малого бізнесу крізь призму доступності кредитних ресурсів//Вісник національного банку України. - 2010. - №1. – с. 24-27.
6. Про банки і банківську діяльність/ Закон України від 07.12.2000 №2121-III //Відомості Верховної Ради України(ВВР).- 2001.-№5-6.-с.30.
7. Про заставу/Закон України від 02.10.1992 №2654-ХІІ//Відомості Верховної Ради України(ВВР).- 1992.-№47.-с.30.
8. Міщенко В.І. Банківські операції: Підручник для студентів ВНЗ / В.І. Міщенко, Н.Г. Слов'янська/К.: Знання, 2012. – 727с.
9. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку комерційних банків України, затверджена Постановою Правління НБУ від 21.11.1997р. № 388 (в редакції постанови Правління НБУ від 16.12.1998 №520 зі змінами і доповненнями).
10. www.aval.ua [Електронний ресурс] Код доступу:[www.aval.ua/ corporate/finbizn/fin_p/](http://www.aval.ua/corporate/finbizn/fin_p/)
11. Правила бухгалтерського обліку процентних та комісійних доходів і витрат банків, затверджені Постановою Правління НБУ від 25 вересня 1997р. № 316.
12. www.ukrsibbank.com[Електронний ресурс]Код доступу: https://corporate/ukrsibbank.com/ua/finansing/credit_operations

References:

1. Vojlukov, A.A. (2012), "The perspectives of the development of regional credit institutions", Den'gi i kredit, vol. 11, pp. 12-16.
2. Galanov, V.S. (2012), "Loans for legal entities: problems and solutions", Den'gi i kredit, vol. 11, pp. 32-35.
3. Demkovich, V.I. (2012), "Bank credit to small and medium-sized enterprises", Den'gi i kredit, vol. 6, pp. 46-50.
4. Tihomirova, E.V. (2012), "The role of credit products of banks in providing innovative investment and economic growth", Den'gi i kredit, vol. 10, pp. 18-22.
5. Hryniuk, A.A. (2010), "The perspectives for the development of small business in the light of the availability of credit", Visnyk natsional'noho banku Ukrainy, vol. 1, pp. 24-27.
6. Verkhovna Rada of Ukraine (2001), The Law of Ukraine "About banks and banking", Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy(VVR), vol. 5-6.
7. Verkhovna Rada of Ukraine (1992), The Law of Ukraine "About guarantee ", Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy(VVR) , vol. 47.
8. Mischenko, V.I. (2012), Bankivs'ki operatsii: Pidruchnyk dlia studentiv VNZ [Bank operations: the book for students of Universities], Znannia, Kyiv, Ukraine.
9. National Bank of Ukraine (1997), "Instructions on the application of the Plan of accounts of commercial banks in Ukraine", available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0495500-97> (Accessed 10 Nov 2015).
10. Raiffeisen Bank Aval (2015), available at: [www.aval.ua/ corporate/finbizn/fin_p/](http://www.aval.ua/corporate/finbizn/fin_p/) (Accessed 10 Nov 2015).
11. National Bank of Ukraine (1997), "Rules of accounting interest and commission income and expenses of banks", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0474500-97> (Accessed 10 Nov 2015).
12. UkrSibbank (2015), available at: www.ukrsibbank.com (Accessed 10 Nov 2015).

Стаття надійшла до редакції 28.11.2015 р.